

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Bakalářská práce

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Bakalářská práce

NÁVRH VÝUKOVÝCH MATERIÁLŮ PRO LOGOPEDII

Lenka Horká

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Katedra výtvarného umění

Studijní program Výtvarná umění

Studijní obor Ilustrace a grafika

Specializace Vizuální komunikace

Bakalářská práce

NÁVRH VÝUKOVÝCH MATERIÁLŮ PRO LOGOPEDII

Lenka Horká

Vedoucí práce: doc. ak. mal František Steker
Katedra výtvarného umění
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Lenka HORKÁ**
Osobní číslo: **D17B0067P**
Studijní program: **B8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Ilustrace a grafika, specializace Vizuelní komunikace**
Téma práce: **NÁVRH VÝUKOVÝCH MATERIÁLŮ PRO LOGOPEDII**
Zadávací katedra: **Katedra výtvarného umění**

Zásady pro vypracování

- a) **tvůrčí záměr:** Vytvoření funkčních prostředků pro dětské logopedy.
- b) **způsob:** tiskové techniky
- c) **cíle:** grafické řešení edukačních materiálů
- d) **předpokládaný charakter výstupu:** logopedický slabikář, interaktivní pomůcky (pexeso, skládačky, karty,...), zhotovení maket
- e) **stanovení rozsahu původní zprávy:** min. 3 normostrany textu

Rozsah teoretické části: **min. 3 normostrany textu**
Rozsah praktické části: **vyplyne ze zpracování BP**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

HOLLIS, Richard. Stručná historie grafického designu. V Praze: Rubato, 2014. Eseje (Rubato). ISBN 978-80-87705-27-8.

PECINA, Martin. Kniha a typografie. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-393-7.

Vedoucí bakalářské práce: **Doc. akademický malíř František Steker**
Katedra designu

Datum zadání bakalářské práce: **30. září 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

v z. Mgr. Jindřich Lukavský, Ph.D.
proděkan pro studijní a pedagogické záležitosti

Doc. akademický malíř Josef Mištera
děkan

Mgr. Jindřich Lukavský, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlašuji, že jsem umělecké dílo vypracoval(a) samostatně a nejedná se o plagiát.

Plzeň, červen 2020

..... podpis autora

Obsah

Obsah	7
Popis přípravy a reflexe procesu vlastní tvorby.....	8
Výběr tématu.....	8
Proces tvorby	9
Tvorba ilustrací.....	9
Výběr písma.....	9
Barevnost.....	10
Náklady	10
Výroba a materiály.....	10
Stručný proces z pohledu logopeda:	10
Popis výsledné práce	11
Pracovní sešit.....	11
Pexeso.....	12
Nebe peklo ráj	12
Domino	12
Cíl bakalářské práce.....	13
Výhody a přednosti zpracování:.....	13
Zdroje	14
Resume.....	15
Seznam obrazových příloh	16
Obrazové přílohy.....	17
.....	21

Popis přípravy a reflexe procesu vlastní tvorby

Výběr tématu

Jako téma bakalářské práce jsem zpracovávala návrh logopedických pomůcek. Toto téma jsem si vybrala proto, že v mém blízkém okolí se logopedii věnuje několik lidí profesionálně, ale mám mezi přáteli i takové, kteří řeší vady řeči již se svými dětmi, nebo sami docházeli s narušenou komunikační schopností ke specialistovi. Také jsem přesvědčena o tom, že toto téma vyjadřuje specifikaci mého studijního zaměření a naplňuje mou potřebu realizace v praxi.

V současné době neexistují komplexně a 100 % funkční materiály, které by vyhovovaly. Jedná se o problémy v nevhodně obsažené slovní zásobě (zastaralá a neaktualizovaná slovní zásoba), ale také ne zcela funkčním vizuálním jazyku pro děti předškolního a školního věku, na které především je tento projekt cílen.

Proces tvorby

Na práci jsem úzce spolupracovala s logopedkou Mgr. Violou Jónovou, která mi popsala její hlavní problém a nedostatky jejích dostupných materiálů. Jelikož čerpá z několika zdrojů, materiály nemá sjednocené (vizuálně, ani fyzicky), některé podklady jsou zastaralé a je odkázána na svépomoc a vlastní tvorbu zobrazení slov a slovních spojení, které jsou přizpůsobeny dítěti a jeho potřebám.

Musela jsem sama porozumět, jak taková výuka probíhá a sama se zúčastnit takové lekce, abych dokázala správně zaznamenat danou problematiku a proces.

Hlásky se dělí do skupin podle jejich vývojového osvojování. Začali jsme hláskou T, která patří do skupiny D T N.

Mezi základní pozice hlásky patří písmeno T na začátku, uprostřed a na konci slova a jeho kombinace. Nezřídká dochází k problému, že dítě neumí správně vyslovit více hlásek a tak je nutné postupovat dle metodiky a není možné použít všechna slova. Bylo tak nezbytné vymyslet co nejuniverzálnější systém práce s těmito slovy, který by se dal přizpůsobit schopnostem a možnostem klienta. Uchýlila jsem se tedy k volně rozšiřitelným aktivitám, které jsou zaznamenány v pracovním sešitě, který slouží i jako návod, jak sestavit další např. pracovní listy. Díky digitalizaci tak probíhá výuka zcela individuálně a je umožněno každého pacienta řešit přímo s přizpůsobenými výukovými materiály s minimem nákladů a značným urychlením procesu přípravy na výuku. Jak tedy klient postupuje ve výuce, rozšiřuje tak svou „složku“ se slovy, která jsou pro něj vhodná pro další procvičování.

Tvorba ilustrací

Práce započala u hledání vhodného vizuálního jazyku na základě současných poznatků i vlastních zkušeností. Vytvořila jsem soubor obrázků dle podkladů od logopedky, které jsou na pomezí piktogramů a ilustrací. Ilustrace jsem tvořila v programu Adobe Illustrator a samotné aplikace v Adobe InDesign. Ilustrace vznikaly nejprve tužkou na papír, po výběru vhodného znázornění jsem obrázky překreslila do vektorů pouze v obrysové lince, která má širší charakter a poté jsem obrázky vybarvila dle citu.

Každé slovo má vizuálně dvě základní podoby: pouze v černé lince a barevnou variantu. Na tyto varianty se vážou ilustrace s textovým doprovodem.

Bylo třeba vybrat slova, která splňují vlastnosti vhodné dané problematice. Některá slova se však nedala jednoduše znázornit. Taková slova jsou znázorněna opisem, který dítě nasměruje na správné slovo/slovní spojení.

Výběr písma

Jelikož se jedná ve většinovém případě o děti, které se učí, nebo se brzy budou učit číst, začlenily jsme do ilustrací i psací písmo (A dolyx) a pro popisky a nadpisy jsem použila font AvenirNext LT v řezu Medium. Písma jsem používala ve velikostech 11,5 b - 15 b.

Po vytvoření ilustrací následovala tvorba pomůcek a samotná výroba s předchozími maketami.

Barevnost

Jelikož existuje 10 základních skupin hlásek, každá tato skupina má jednotící barvu. V našem případě pracujeme s modrou. Tato barva se objevuje např. na popiscích, z druhé strany pexesa, na přebalu desek apod.

Co se týče samotné barevnosti prozatím užitých ilustrací, barevnou paletu jsme nedefinovaly, protože slova jsou tak rozličná, že by nás předem dané barvy zbytečně limitovaly.

Náklady

Náklady jsme si vzaly jako důležitý limit. Ke kompletaci materiálů k domácímu použití tak stačí tiskárna na formáty A4 (stačí obyčejná kancelářská), nůžky a pár pastelek. Logoped má k dispozici kvalitně vytištěné materiály na papírech vyšší gramáže pro prodloužení životnosti a příjemnější manipulaci s podklady.

Výroba a materiály

Pro realizaci jsem využila především digitálního tisku, většina z výstupů je na papíře (+ digitální soubory), konkrétní data uvádím viz níže. Tisk byl realizován v tiskárně Indigoprint a v tiskovém centru školy Hellichova. Dále jsem využila domácího sítotisku pro potisk sáčku na domino, který jsem ušila. V truhlárně ze smrkové latě jsem si nechala nařezat hrací kameny pro domino.

Stručný proces z pohledu logopeda:

Dítě při prvním setkání absolvuje vstupní vyšetření (povídání, kdy se dítě představí, povídá o tom, co má rádo, jaké má doma zvíře apod.), na základě kterého logoped analyzuje nedostatky v řečovém projevu. Dle metodiky pak určí nejvhodnější postup pro klienta. Během výuky se naučí potřebné pro cvičení i na doma. Rodič ne vždy může být přítomen výuce, proto jsou všechny materiály doplněny textem, který rodiče případně nasměruje při vyplňování domácích úkolů.

Popis výsledné práce

Pracovní sešit

Pracovní sešit, který je základním kamenem pro další pomůcky, začíná jednoduchou ilustrací postavení jazyka, rtů a zubů pro správnou výslovnost této hlásky. Tato ilustrace slouží především rodičům pro kontrolu. Následuje přehled slov v základních pozicích písmene T: pozice hlásky na začátku, uprostřed a na konci slova. Dále jsou i problematické shluky např TL nebo obtížná slova, která obsahují hlásky, které se dle metodiky vyučují až později (např. slovo TygR).

Druhá část sešitu je věnována pracovním listům, které slouží i jako vzor pro tvorbu dalších. Pracovní listy jsou především pro domácí procvičování. Usnadní práci rodičům a zároveň zajistí, že dítě bude postupovat ve výuce správně. Jedná se například o řady slov, kdy jedno slovo do řady nepatří. Zde se nabízí několik variant obtížnosti, kdy dítě nemusí hledat jen vizuální rozdíly, ale také rozdíly na významové rovině.

Pracovní sešit existuje ve 2 provedeních (černobílé a barevné) a to především kvůli reprodukčním a finančním možnostem a náročnosti mimo náklady i na prostředky (re)produkce.

Barevná varianta sešitu je výhradně pro logopeda, dítě vyplňuje sešit přes průhlednou fólii. Černobílá varianta, resp. varianta bez vybarvených ilustrací slouží především k domácímu procvičování, kdy dítě obrázky vybarvuje samo, tím zlepšuje svou jemnou motoriku a lépe si osvojí daná slova a slovní spojení.

Koncepce cvičebnice:

samotná tvorba hlásky – ilustrace s detailním popisem

Slabiky, shluky a citoslovce – doplněno o ilustrace

Slova začínající hláskou – seznam slov a přehled obrazových realizací

Uprostřed – seznam slov a přehled obrazových realizací

Na konci – seznam slov a přehled obrazových realizací

Obtížnější kombinace – seznam slov

Slovní spojení

Věty

básničky

aktivity (řady, povídání, doplňování,...)

Realizace:

Vazba V2, formát A4

obálka papír Munken 300 g/m², ošetřeno matným laminem a samotný motiv přetištěn lesklým parciálním lakem, digitální tisk

Barevná varianta sešitu uvnitř: použitý papír Munken Lynx 130 g/m² (jemně zbarvený do žluta)

Černobílá varianta sešitu uvnitř: použitý papír Munken Polar 130 g/m² (čistě bílý papír zajistí výrazně lepší výsledek při dalším kopírování)

Pexeso

Mezi základní aktivity patří pexeso, které existuje ve variantě t- -t- a -t a kombinaci všech poloh. Dítě tak cvičí nejen slovní zásobu, ale jemnou motoriku, krátkodobou paměť a výuka je zábavnější a pro domácí procvičování i snazší. Páry jsou tvořeny z dvojic s popisky, z nichž vždy jedna karta je s použitím psacího písma.

Realizace:

kartonové kartičky 300 g/m² 5 × 5 cm, digitální tisk, matné lamino

Krabičky na pexeso na pohlednicovém kartonu, matné lamino + lesklý parciální lak

Nebe peklo ráj

Převzaly jsme tuto známou a nízkonákladovou papírovou pomůcku pro další zábavnou aktivitu. Opět jsem vytvořila materiály pro všechny polohy hlásky. Tisková data pro A4.

Domino

Realizace:

smrkové dřevo 3 × 6 cm, bavlněný sáček potištěný sítotiskem v domácích podmínkách

- Prozatímní řešení potisku kamenů jsme vyřešily samolepkami, do budoucna bych volila tisk přímými barvami/sítotisk/tampónový tisk (poměrně nákladné na výrobu v malém nákladu)

Cíl bakalářské práce

Cílem práce bylo stanovit univerzální a funkční koncept výukových materiálů pro logopedii, který bude směřovat i pro zbývající hlásky, které budeme dále rozšiřovat. Materiály volně rozšíříme mezi lidmi v praxi, ověříme jejich funkčnost a případně upravíme potřebám jak vizuálním, tak obsahovým.

Výhody a přednosti zpracování:

- Nízké náklady
- Digitalizace - možnost i online výuky (vyzkoušeno během „karantény“ kvůli nařízení vlády při pandemii Covid-19)
- Možnost individuálního přístupu ke klientovi - přizpůsobitelná slovní zásoba „na míru“
- Přesah do dalších odvětví (cvičení jemné motoriky, správné držení tužky, krátkodobá paměť - pexeso, dlouhodobá paměť - básničky,...)
- Užití v praxi

Zdroje

1. HOLLIS, Richard. Stručná historie grafického designu. V Praze: Rubato, 2014. Eseje (Rubato). ISBN 978-80-87705-27-8.
2. PECINA, Martin. Knihy a typografie. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-393-7.
3. KOLMANOVÁ, Martina. Učíme se hlásku C: logopedie s úsměvem. Ilustroval Veronika KAŠOVSKÁ. Praha: Euromedia Group, 2020. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-242-6549-0.
4. KLENKOVÁ, Jiřina. Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-1110-9.

Resume in English

My bachelor thesis deals with logopaedic educational material for children aged 2 and half to 8 years. I rendered problematic lingual articulations as abstract pictorial/icon vector images and utilized these in other activities such as the Concentration card game, dominoes, puzzles, and worksheets. Being conveniently digitized, they allow speech therapists to approach their clients on an individual basis and immediately create tailor-made pictorial worksheets. In order to lower production costs and increase functionality of the whole concept all images were deliberately created as line drawings only - they are easy to duplicate even on a regular photocopier and invite children to improve their fine motor skills through colouring in while also helping them to memorize particular words and phrases even better.

Seznam obrazových příloh

Příloha 1: Záznam pracovního procesu při tvorbě ilustrací

Příloha 2: Pracovní sešity a ukázka užití v praxi - *realizace*

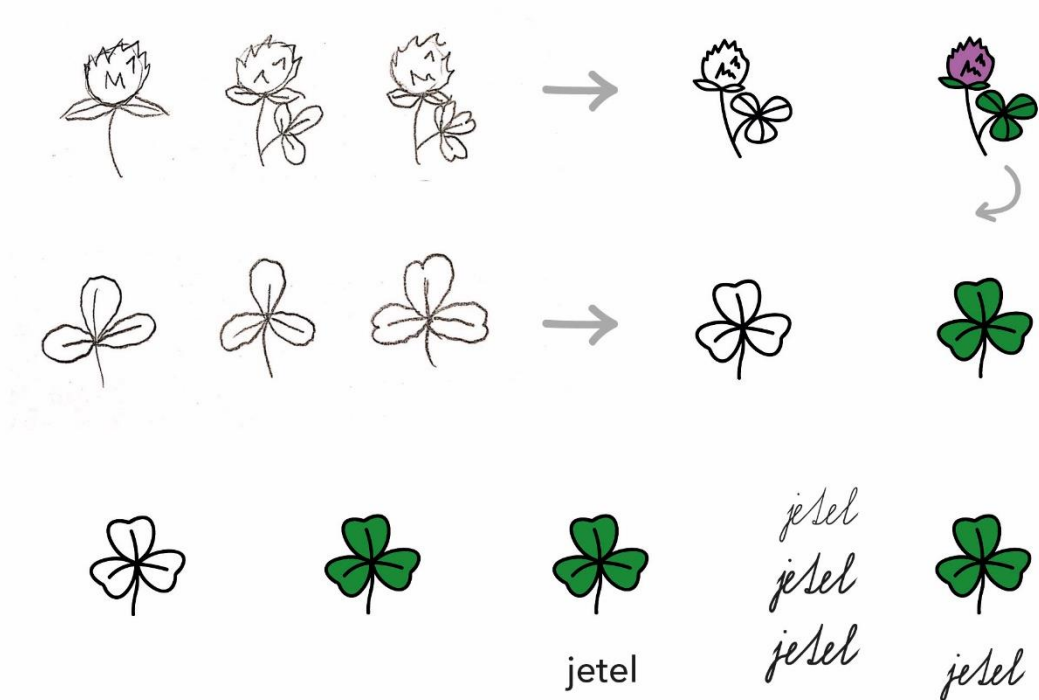
Příloha 3: Pexeso - *realizace*

Příloha 4: Nebe peklo ráj - *realizace*

Příloha 5: Domino - *vizualizace*

Obrazové přílohy

Příloha 1: Záznam pracovního procesu při tvorbě ilustrací

Příloha 2: Pracovní sešity a ukázka užití v praxi - realizace
foto Adriana Pailová

Příloha 3: Pexeso - realizace
foto Adriana Pailová

Příloha 4: Nebe peklo ráj – realizace
foto Adriana Pailová

Příloha 5: Domino - vizualizace
foto Adriana Pailová

